

EDIFICII COMPONENTE ALE NUCLEULUI ISTORIC AL AIUDULUI – ANSAMBLUL DE CLĂDIRI APARTINÂND COLEGIULUI „BETHLEN GÁBOR”. LUCRĂRI DE SUPRAVEGHERE ARHEOLOGICĂ EFECTUATE ÎNTRE ANII 2012–2015

Vasile Paul SCROBOTĂ

Centrul Multicultural „Liviu Rebreanu” – Muzeul de Istorie Aiud; doctorand al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”;
e-mail: paulscrobota@gmail.com

Keywords: “Bethlen Gábor” College Aiud, archaeological survey, Late Middle Age, Modern Age, wall structures

Abstract: Among the historical buildings of Aiud (Alba County) included on the Romanian cultural heritage list, there are the structures of “Bethlen Gábor” College. This high education institution was established in 1622 in Alba Iulia and was relocated to Aiud in 1662. The four buildings that form the College today were erected between 1720 and 1887 and their recent restoration and conservation included archaeological investigations. The excavations undertaken between 2012 and 2015 brought to light various masonry structures and archaeological materials dating to the Late Middle Ages and the Modern Age. The discoveries included old foundations, cellars and the flooring of two buildings dated before mid-17th century. Notable were the foundations remains of a square-shaped building complex, built between 1720 and 1743, which had a cellar in the southern section and a tower in the centre of the western section. There were also uncovered sections of a sewage system consisting of brickwork-vaulted structures, three pits linked to urban housing contemporaneous to the building dated before mid-17th century and a lime pit associated to the construction period of the latest buildings of the College. The archaeological finds were chronological assigned to the period between the 16th and the 19th centuries.

Cuvinte-cheie: Colegiul „Bethlen Gábor” Aiud, supraveghere arheologică, Evul Mediu târziu, epoca modernă, structuri de zid

Rezumat: Printre edificiile istorice din Aiud, jud. Alba, incluse în lista patrimoniului cultural românesc, se numără și ansamblul de clădiri aparținând Colegiului „Bethlen Gábor”. Înființată la Alba Iulia, în anul 1622, instituția de învățământ a fost transferată la Aiud în anul 1662. Cele patru corpuri de clădire, în care funcționează actualmente, au fost construite între anii 1720 și 1887. Lucrările de reabilitare structurală și reparații capitale ale acestora au necesitat supraveghere arheologică. Campania desfășurată între anii 2012–2015 a avut ca rezultat descoperirea unor structuri de zid, complexe și materiale arheologice datate în perioada Evului Mediu târziu și în epoca modernă. Astfel, au fost descoperite ziduri de fundație, pivnițe și amenajări cu rol de pardoseală ale unor clădiri anterioare mijlocului secolului al XVII-lea. S-au dezvelit porțiuni din fundațiile părții dispărute ale unui corp de clădiri dispuse în formă de careu, construite între anii 1720 și 1743, prevăzute cu o pivniță pe tronsonul sudic și un turn amplasat la mijlocul tronsonului vestic. Au mai fost scoase la iveală segmente ale unui sistem de canalizare, constând din structuri boltite din cărămidă, două gropi menajere, legate de locuințele date înainte de mijlocul secolului al XVII-lea și o groapă de var, asociată perioadei de construcție a ultimelor clădiri ale Colegiului. Descoperirile arheologice au fost încadrate în secolele XVI–XIX.

Municipiul Aiud (Enyed, Nagyenyed, Straßburg am Mieresch), oraș al județului Alba, este așezat pe culoarul depresionar cu axa situată de-a lungul cursului mijlociu al râului Mureș, la intersecția a trei areale geografice (Câmpia Transilvaniei în nord-est, Podișul Târnavelor în sud-est și Munții Apuseni în vest), la o distanță de 35 km față de Alba Iulia, municipiul reședință de județ și 70 km față de municipiul Cluj-Napoca. Dovezi ale locuirii în zonă au fost scoase la iveală încă din secolul al XIX-lea, cele mai vechi artefacte descoperite datând din perioada neolitică¹.

Localitatea este atestată documentar pentru prima dată într-un act emis la 7 noiembrie 1293, prin care regele Ungariei, Andrei III, confirmă un privilegiu acordat Capitlului de Alba Iulia de către regele Ladislav IV; în acest document se amintește și un număr de 60 de gospodării de români, care au voie „să rămână slobod și fără turburare”

pe pământurile capitlului, Fileșd și Aiud (Enud), după ce veniseră de pe alte moșii².

De-a lungul secolelor, centrul istoric al Aiudului a fost caracterizat de o dezvoltare urbanistică dinamică. Au fost construite edificii de zid, unele dintre ele fiind demolate, altele supuse doar unor modificări. Elementul central al zonei l-a reprezentat Cetatea Aiudului. Aceasta, construită peste o așezare daco-romană, datată în secolele II–III, a avut mai multe etape de evoluție, stabilite îndeosebi în urma cercetărilor arheologice. O primă etapă a reprezentat-o o fortificație sub formă de palisadă din lemn, datată în secolul al XIV-lea. Prima fază de zid a cetății a fost datată tot în secolul al XIV-lea, iar faza de piatră din secolul al XVI-lea a înglobat parțial prima fortificație de zid. Sistemul de fundare a celei de-a doua etape de zid a fost unul mai puțin obișnuit – o fundație pe piloni rigidizați cu arce. Săpăturile au dus la descoperirea mai multor niveluri de

¹ Moga, Ciugudean 1995, p. 20–27.

² DIR.XIII C.II, nr. 446, p. 400–440; Lupaș-Vlasu 1945, p. 72–73.

locuire medievală, întrerupte de calamități puse în legătură cu evenimente de natură militară care au avut loc la Aiud³.

Colegiul, înființat la Alba Iulia în anul 1622, de către Bethlen Gábor, a fost transferat la Aiud în anul 1662 de către principele Apafi Mihály I⁴. Acesta trimite o scrisoare lui Vizakna Pèter, însărcinându-l să cumpere casa Varadi pentru colegiu⁵. Alături de maghiari, la colegiul din Aiud au studiat și fiii unor nobili români trecuți la calvinism, cum a fost Mihail Halici⁶, cel care a scris o odă dedicată prietenului său, Ferenc Pápai Páriz, în 1674, cu ocazia obținerii de către acesta a titlului de doctor al Universității din Basel⁷. Existența unui muzeu în cadrul Colegiului de la Aiud este atestată încă din anul 1726⁸, acesta fiind amintit și în anul 1756, sub o formă ambiguă, de cabinet de fizică sau de muzeu⁹. Putem vorbi cu certitudine de un muzeu abia din anul 1796¹⁰. Este considerat unul dintre cele mai vechi muzee din țara noastră¹¹. Tot în cadrul colegiului, între anii 1763–1774, a funcționat și o tipografie¹².

De-a lungul timpului, au fost construite o serie de clădiri, care au deservit instituția de învățământ: în anii 1720–1743¹³, o clădire mare de formă dreptunghiulară, cu o curte interioară, demolată complet în 1889¹⁴; în anii 1775–1777¹⁵, clădirea numită „Castelul Bufnițelor” (corp C4), situată în partea de vest a complexului; în anii 1826–1836¹⁶, latura sudică a principalului corp de clădire (corp C2); în anul 1863, clădirea corp C3¹⁷, iar între 1884 și 1887¹⁸, latura estică a acestuia (corp C1). După cum se va vedea în cele ce urmează, corp C3 reprezintă, de fapt, reamenajarea aripii de nord-vest a clădirii în formă de careu.

Pe parcursul anilor 2012–2015, s-a efectuat supravegherea arheologică a lucrărilor care au necesitat intervenții asupra subsolului, desfășurate în cadrul unui *Proiect de reabilitare structurală și reparații capitale a Colegiului Național „Bethlen Gábor” din Aiud, jud. Alba – alimentare cu apă, canalizare, instalații gaze naturale, rețea electrică, canalizare pluvială, sistematizare verticală, reparații capitale trotuare*¹⁹. În urma lucrărilor de supraveghere, au fost scoase la iveală o serie de structuri zidite (Fig. 1), care oferă o imagine, măcar parțială, asupra evoluției urbanistice a zonei.

³ Dumitrache 1978, p. 45–54.

⁴ Hegyi 1903, p. 14.

⁵ Almásy 1832, p. 42–43.

⁶ Radosav 2016, p. 316, 327.

⁷ Albu 1944, p. 81.

⁸ Szilády 1926, p. 214.

⁹ Szilády 1926, p. 212; Benkő 1793, p. 42–43.

¹⁰ Szilády 1926, p. 216.

¹¹ Opriș 1994, p. 31.

¹² Dankanits 1960, p. 150–158.

¹³ Kapitány-Horvát 2016, p. 37.

¹⁴ Kapitány-Horvát 2016, p. 46.

¹⁵ Kapitány-Horvát 2016, p. 39.

¹⁶ Kapitány-Horvát 2016, p. 43.

¹⁷ Kapitány-Horvát 2016, p. 46.

¹⁸ Kapitány-Horvát 2016, p. 50.

¹⁹ Responsabil de șantier al lucrărilor de supraveghere arheologică, Paul Scrobotă. Pentru rezultatele cercetării din anul 2012, vezi și Scrobotă, Gherman 2021, p. 99–112.

Astfel, ceea ce am considerat a fi elementele constructive cele mai vechi, rezultate în urma cercetărilor, sunt două construcții, denumite locuința L1 și locuința L2. Conexe cu acestea, sunt două gropi menajere și un sistem de canalizare. Ulterior, au fost construite corpurile de clădire componente ale ansamblului actual. În plus, au fost descoperite o serie de structuri din piatră, a căror destinație nu a putut fi pe deplin stabilită.

LOCUINȚA L1

Locuința L1 (Fig. 2) a fost identificată în zona de intersecție a corpurilor C1 și C2. Pe baza informațiilor obținute în urma lucrărilor executate în zona respectivă pentru introducerea rețelei de canalizare, s-a putut stabili un plan parțial al acesteia. Astfel, pe direcția est–vest, locuința avea două ziduri de piatră (Z2, Z17), care delimitau pivnițele P1 și P2, orientate nord–sud. Atât Z2, cât și Z17 continuă spre vest, iar înspre est, Z2 este tăiat de fundațiile corpului C1. Pe direcția nord–sud au fost descoperite mai multe ruine, corespunzând zidurilor de susținere ale bolților celor două pivnițe (Z3, Z6), respectiv unui zid comun, despărțitor (Z4). Au mai fost identificate zidurile Z5, orientat est–vest, probabil o amenajare a intrării în pivnița P2, și Z7, orientat nord–sud, acesta fără o legătură vizibilă cu locuința.

Zidurile sunt din piatră de carieră și de râu, de dimensiuni mari și medii, având ca liant mortarul cu var. În general, zidurile sunt solide, excepție făcând Z5, care are mai mult aspectul de aglomerare de piatră, cărămidă și mortar. Cele două pivnițe sunt construite din piatră de carieră zidită cu mortar. Sunt construcții îngrijite, uniforme și solide. Pivnița P2 este relativ întregă și tencuită pe interior (Fig. 4). Spre deosebire de aceasta, P1 mai păstrează doar două porțiuni din boltă.

Locuința L1 a fost afectată de un incendiu, după cum arată stratul de arsură identificat în zona intersecției lui Z2 cu Z4 (Fig. 6). Dacă luăm în considerare suprapunerea imediată a stratului de arsură pe nivelul de călcare corespunzător părții superioare a umpluturii extradosului pivniței P2, conchidem că incendiul a avut loc în timpul construirii clădirii sau imediat după aceea. Urmează un strat de pământ galben lutos (posibil un strat de umplutură), peste care se amenajează un pavaj alcătuit din două asize de cărămidă prinse cu mortar (Fig. 5). Considerăm că este vorba despre o pardoseală interioară, din faza târzie de funcționare a clădirii.

La marginea nordică a Z5, a fost descoperită o nișă captușită îngrijit cu mortar, în care a fost introdus un vas de lut, probabil cu rol de ofrandă (Fig. 7). Nu s-a putut păstra niciun fragment ceramic, vasul fiind foarte friabil.

Locuința L1 ar putea aparține grupului de clădiri achiziționate înainte de construirea actualelor corpuri de clădire ale colegiului sau se poate considera că era deja demolată la acea dată. Ambele variante plasează datarea

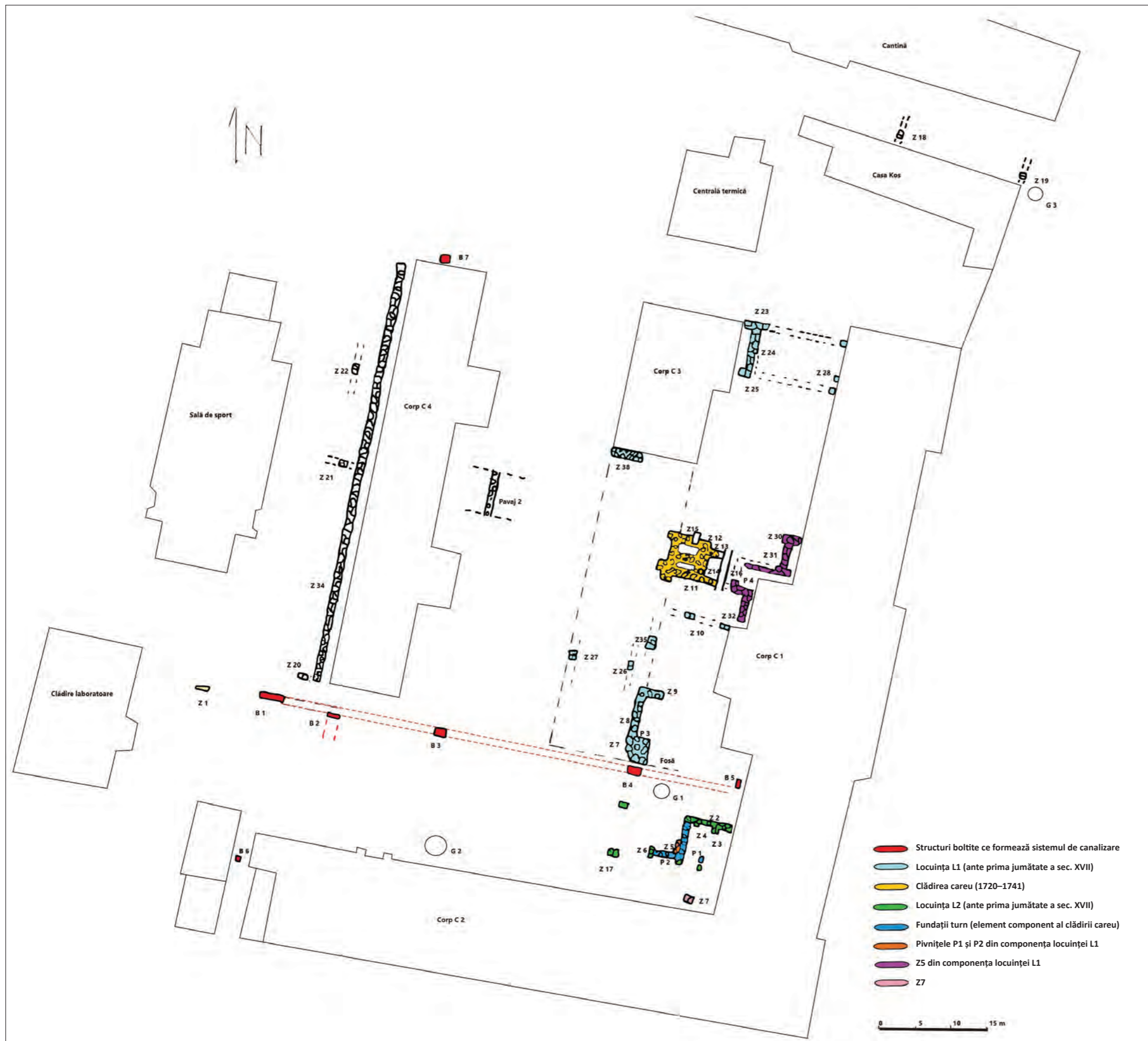

Figura 1. Structuri zidite și complexe descoperite, plan general / Built structures and complexes identified, general plan.

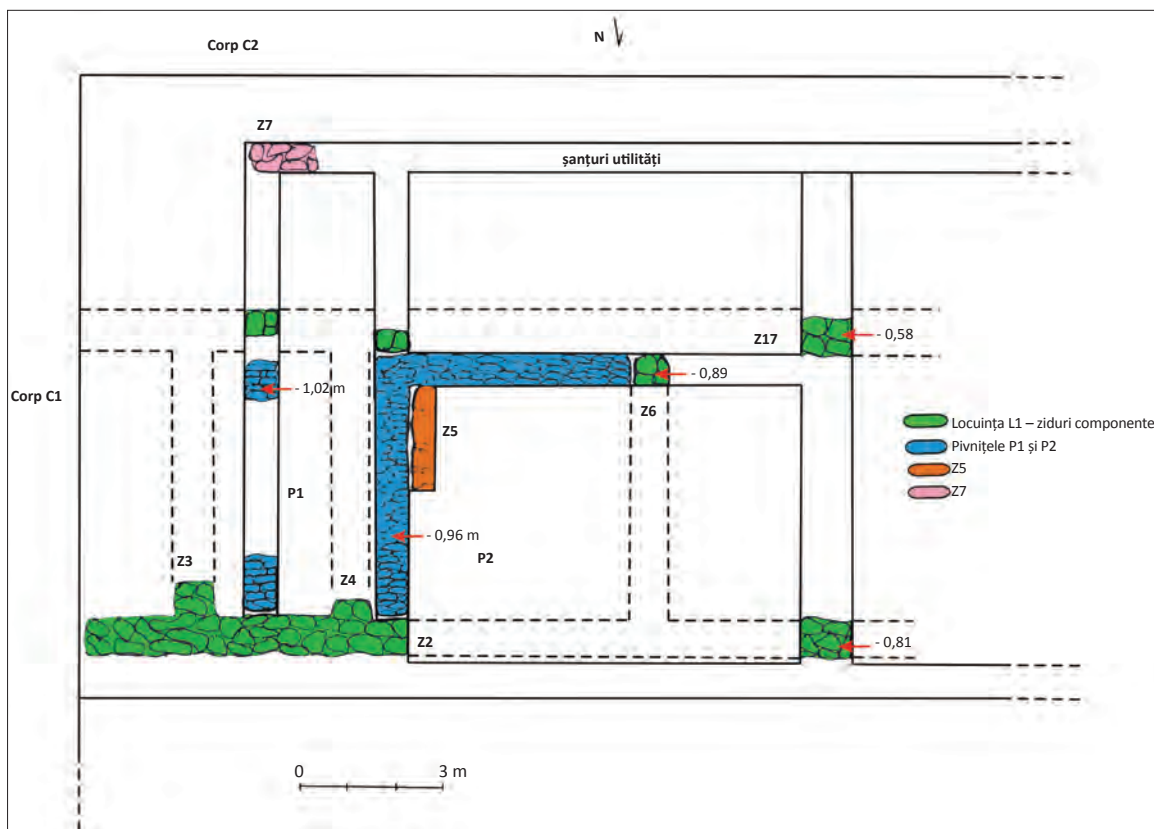

Figura 2. Locuința L1, plan / L1 house, ground plan.

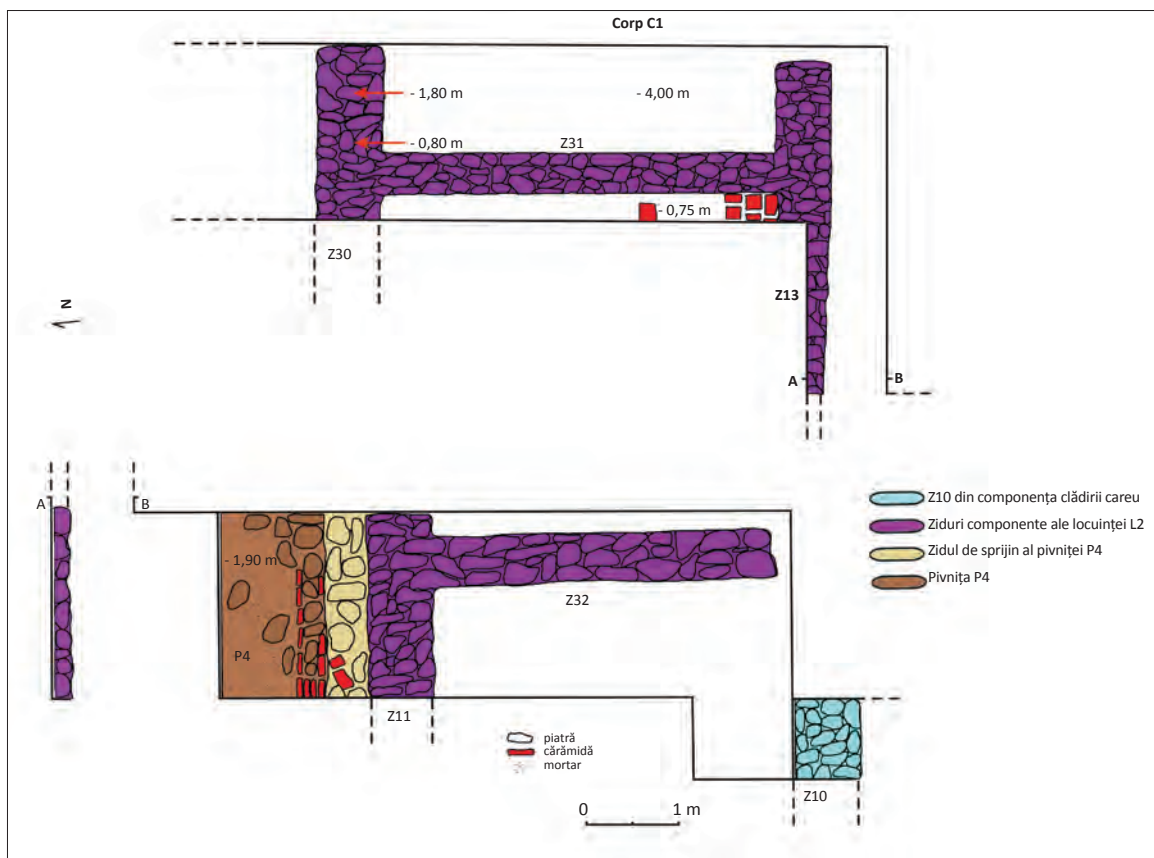

Figura 3. Locuința L2, plan / House L2, ground plan.

Figura 4. Foto interior pivnița P2 / Photo of the interior of cellar P2.

Figura 5. Foto pavaj locuința L1 / Photo: flooring in house L1.

Figura 6. Foto nivel de arsură – locuința L1 la intersecția Z4 și Z2 / Photo: layer of burning in house L1 at the intersection of walls Z4 and Z2.

Figura 7. Foto amprentă vas de ofrandă în fundația locuinței L1 / Photo: the imprint of an offering vessel in the foundation of house L1.

Figura 8. Foto Z13, Z31, Z30, pavaj din locuința L2 / Photos of walls Z13, Z31, Z30, and the flooring from house L2.

Figura 9. Foto pavaj locuința L2, detaliu / Photo: floor of house L2, detail.

locuinței L1 înainte de anul 1720, dată la care este menționată ridicarea primei clădiri a ansamblului.

LOCUINȚA L2

La nord și vest de rezalitele intrării vestice a corpului C1 a fost descoperită locuința L2. Din componența sa, fac parte structurile de zid Z10, Z11, Z13, Z30 și, probabil, Z29²⁰, pe direcția est-vest, și Z31, Z16 și Z32, pe direcția nord-sud (Fig. 3). Structura și modul de execuție sunt asemănătoare zidurilor componente ale Locuinței L1.

În spațiul delimitat de Z13, Z31 și Z30 a fost surprins parțial un pavaj din cărămidă (Fig. 8–9), considerat a fi, la fel ca în cazul L1, o pardoseală interioară. Între Z11 și Z13, la vest de primul rezalit al intrării, pe direcția est-vest, se află pivnița P4 (Fig. 10), dezvelită parțial cu ocazia săpăturilor pentru sistemul de dren. Zidul sudic de susținere este alipit lui Z11. Atât zidul de susținere, cât și bolta bine păstrată sunt alcătuite din piatră și cărămidă prinse cu mortar, în cazul bolții procentul de cărămidă fiind mai ridicat. Înspre est, pivnița P4 este secționată de fundația zidului vestic al corpului C1.

Exceptând Z31, toate celelalte ziduri componente ale locuinței L2 sunt afectate de fundațiile rezalitelor intrării și ale zidului vestic al corpului C1²¹, fapt care plasează cronologic locuința L1 înainte de anul 1884. Z11 intră în componența a ceea ce am numit turnul clopotniță al clădirii careu, iar Z13 este întrerupt și parțial suprapus de latura estică a acestuia, datând locuința L2 înainte de edificarea primelor clădiri ale colegiului. Având în vedere orientarea și modul de construcție asemănător, nu excludem varianta ca Locuința L2 să fie nu doar contemporană cu locuința L1, ci, împreună, să fie părți componente ale unui ansamblu.

CLĂDIRIA CAREU ȘI CORP C3

Fiind prima dintre clădirile construite, clădirea careu nu se mai păstrează astăzi decât la nivel de fundații. Parte din aceste fundații au fost refolosite în momentul construirii corpului C3.

Corpul C3

Clădirea numită corp C3 a fost obiectivul cu care s-au început lucrările de restaurare. Clădirea a necesitat subzidiri, context în care s-au trasat patru secțiuni – S1²²,

S2²³, S3²⁴ și S4²⁵ (Fig. 11) – iar pe laturile de nord și vest, pe exterior, au fost executate lucrări de amenajare a șanțului de dren.

S-a observat că avem de-a face cu două etape de construcție ale clădirii, datate în 1720–1743 și 1863. Dintr-o primă fază datează fundația zidului interior, dispus pe direcția nord-sud (Z36). Fundația actualului zid sudic al Corpului C3 (Z37) îl suprapune fără a se țese (Fig. 12), ceea ce ne îndreptățește să credem că ele nu sunt contemporane, chiar dacă bazele fundațiilor se află la aceeași adâncime. În plus, la sud, a fost descoperită o altă structură de zid, Z38 (Fig. 13), care este alipită lui Z37. Fundația actualului zid estic al segmentului sudic al corpului C3 (Z39) ilustrează, de asemenea, cele două etape constructive. O primă fază este caracterizată prin prezența unor structuri paralelipipedice din piatră prinsă cu mortar (Fig. 14), care ulterior au fost înglobate într-o fundație continuă, caracteristică celei de-a doua faze. Acest sistem de fundație sugerează existența unui portic susținut de coloane, care ulterior a fost închis cu perete de zid. Segmente de coloană au fost refolosite în elevația zidului nordic al clădirii (Fig. 15).

Într-o imagine din anul 1884²⁶ (Fig. 16), clădirea corpului C3 apare în prelungirea unui segment de clădire, care dispune la parter de un portic sprijinit pe coloane, aflate pe același aliniament cu Z39. Segmentul de clădire este parte componentă a clădirilor dispuse în formă de careu, construite între anii 1720–1743.

Ca urmare a evenimentelor din anul 1848, clădirea în formă de careu a fost incendiată, parte din ea fiind afectată structural. Acest fapt și, probabil, creșterea numărului de cursanți ai colegiului au determinat refacerea aripii de nord-vest, luând astfel naștere clădirea corpului C3. În mare, a fost păstrat planul vechilor fundații, respectiv traiectul lui Z36 și traseul fundațiilor pilonilor. Odată cu refacerea, acestea au fost înglobate în fundația lui Z39 și, alipit de Z38, a fost zidit Z37.

În zona estică a secțiunii S1, alipită de Z36, s-a identificat o structură realizată din patru asize de cărămidă²⁷, cu urme de arsură pe partea superioară. Acest soclu, atribuit cenușarului unei sobe (Fig. 17), este suprapus de nivelul decroșului fundației lui Z37 și se prelungește înspre nord, depășind latura nordică a secțiunii, implicit un gol de ușă. Aceste repere ne-au îndreptățit să considerăm că soclul aparține primei etape constructive, anterior construirii actualului zid sudic și practicării golului de ușă.

Stratigrafia profilului nordic al secțiunii S1 (Fig. 18) este următoarea: un nivel de umplutură din pământ, moloz, fragmente de cărămidă, lut galben, care suprapun soclul de sobă, un strat de nivelare din lut galben, un nivel de locuire cu pământ cenușiu negricios afânat, oase de

²⁰ Nu s-a putut identifica o legătură directă cu celelalte ziduri componente ale locuinței L2.

²¹ La adâncimea de -4,00 m nu a fost găsită talpa fundației zidurilor din compoziția L2 și a zidului vestic al corpului C1. Talpa fundației zidului nordic al celui de-al doilea rezalit al intrării vestice a fost găsită la adâncimea de -3,20 m.

²² Amplasată în colțul sud-estic al primei încăperi de pe latura sudică a clădirii, dimensiuni 3,70 m x 1,00 m.

²³ Amplasată pe latura de est a clădirii, la exterior, de la 1,00 m spre sud față de extinderea spre est a clădirii, dimensiuni 11,00 m x 1,00 m.

²⁴ Paralelă cu S2, dar realizată în interior, în partea estică a holului, dimensiuni 9,00 m x 1,10 m.

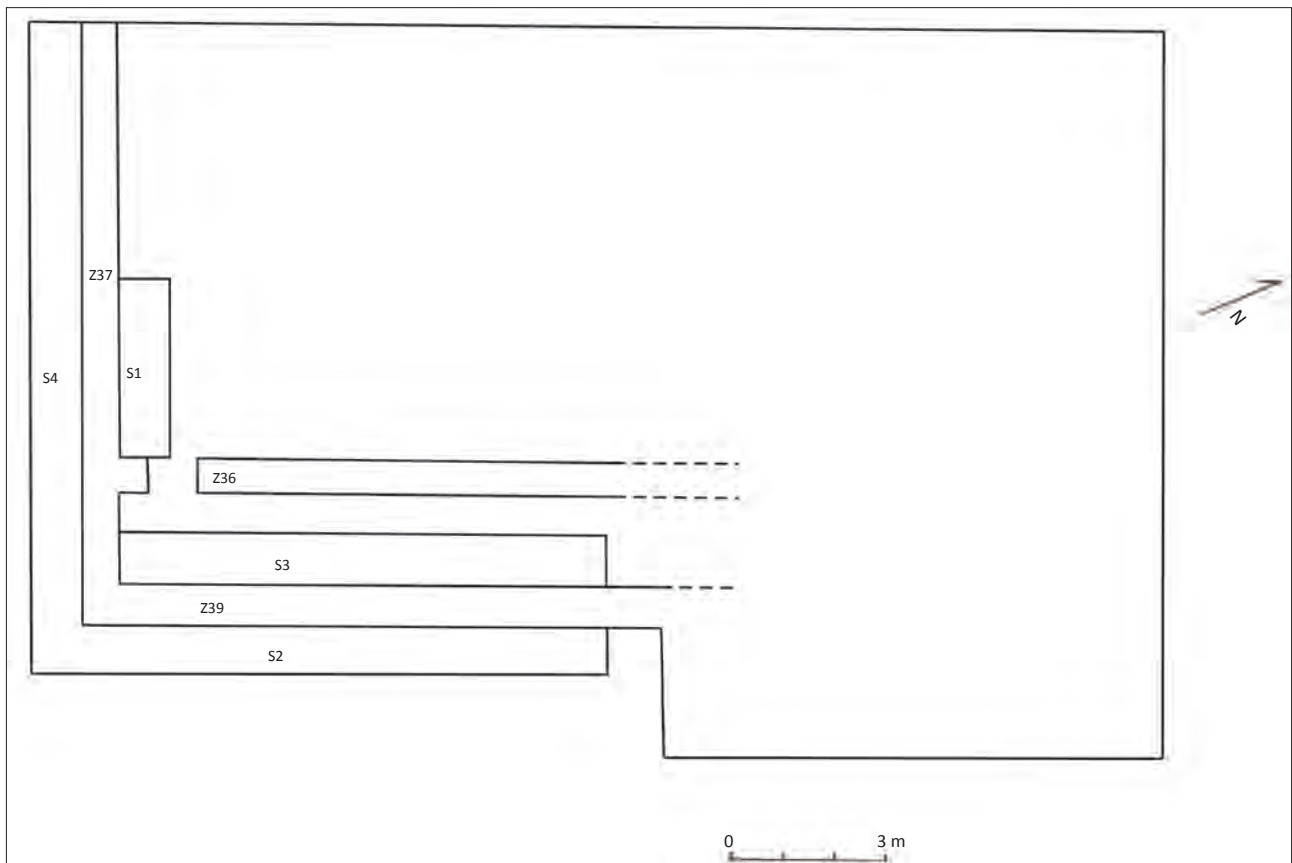
²⁵ De-a lungul zidului sudic al corpului C3, dimensiuni 11,50 m x 1,00 m.

²⁶ Imagine aflată în colecțiile Colegiului Bethlen Gábor, Aiud.

²⁷ Dimensiuni cărămidă 28 x 5 cm.

Figura 10. Foto extrados pivnița P4, jumătate sudică, Z11, Z12 / Photo: upper part cellar P4, southern part, walls Z11, Z12.

Figura 11. Corp C3, plan secțiuni executate / Building C3, plan of the areas excavated.

Figura 12. Secțiunea S1, suprapunere Z37/Z36 / Area S1, wall Z37 overlapping wall Z36.

Figura 13. Secțiunea S4, conturare Z38 / Area S4, wall Z38 when first observed.

Figura 14. Secțiunea S3, foto bază de pilon inclusă în fundația Z39 / Area S3, pillar base included in the foundation of wall Z39.

Figura 15. Segmente de coloană refolosite în zidul nordic al clădirii corp C3 / Column segments reused in the north wall of building C3.

animale, ceramică, mortar, fragmente de cărămidă, un nivel de pământ umed, lutos, cu resturi de oase de animale și fragmente ceramice, un strat de argilă, un strat negru lutos, cu puține fragmente ceramice. Situația stratigrafică în exteriorul corpului C3 este relativ asemănătoare. Profilul nordic al secțiunii S2 (Fig. 19) se prezintă astfel: un strat vegetal, un nivel de pavaj din piatră, un strat de nisip, fragmente de cărămidă, pietricele, moloz, cărbune, un nivel de locuire cu pământ cenușiu negricios afânat, oase de animale, ceramică, mortar, fragmente de cărămidă, strat maroniu lutos, strat negru lutos.

Clădirea careu

Într-o publicație din anul 1858²⁸ (Fig. 20) și în imaginea din 1884 (Fig. 16), ansamblul apare sub forma unui careu, corpurile de clădire având un singur etaj și porticuri

sprjinite pe coloane la interior. Intrarea se afla pe mijlocul tronsonului vestic, unde, la interior, era amplasat un turn.

Descoperirea traseelor fundațiilor clădirii careu ne oferă o imagine asupra tronsonului sudic, a traseului tronsonului vestic și detalii privitoare la turnul de pe latura estică a acestuia, turn care este posibil să fi avut și rol de clopotniță. De asemenea, a fost dezvelită parțial partea de nord a careului. Părțile superioare ale structurilor de zid descoperite au apărut, în general, imediat sub nivelul de călcare al curții interioare de la acea dată, traiectul acestora putând fi, în mare, vizibil înaintea intervențiilor în sol, datorită denivelărilor asfaltului care alcătuia pavajul.

Latura sudică a părții demolate a clădirii careu este dată de Z7. Zidul se continuă spre vest, iar partea sa estică este întreruptă de o fosă septică, anterioară actualelor amenajări utilitare. Paralel cu Z7, se află Z9, iar între ele, pe direcția nord-sud, se află pivnița P3. Legătura dintre Z7 și Z9 este făcută de Z8. Acesta pornește de pe latura nordică a lui Z7, închide partea vestică a lui Z9 și se continuă

²⁸ Maszák 1858, p. 161.

Figura 16. Imagine din 1884 / Image from 1884.

spre nord. Fața sudică a lui Z7, pe o lungime de 1,20 m, are o înălțime diferită, fără urme vizibile de demantelare (Fig. 21). Diferența considerabilă de grosime între fundația și pornirea elevației zidului ar putea fi explicată prin existența unui contrafort, la care s-a renunțat ulterior. Totuși, imaginile în care apare clădirea careu ne prezintă o construcție cu un singur etaj, înălțimea relativ redusă a zidurilor nejustificând prezența contraforturilor.

Din punct de vedere al compoziției, Z7, Z8 și Z9 sunt zidite din bolovani de râu și piatră de carieră de dimensiuni medii și mari, Z7 având și fragmente de cărămidă. Pivnița P3, din care se mai păstrează doar colțul de sud-vest, era zidită din piatră (Fig. 22).

Deasupra lui Z7 au fost observate urme de arsură, provenite probabil de la o incendiere a clădirii²⁹.

Având în vedere că Z9 se continuă înspre est, dincolo de aliniamentul laturii estice a actualului corp C3, tindem să credem că spațiul încadrat de Z7, Z8 și Z9 făcea parte din aripa sudică a clădirii careu, ansamblu construit între anii 1720–1743.

Traseul laturilor lungi ale tronsonului vestic este dat de Z27 la vest și de Z26 și Z35, cel din urmă fiind pe aliniamentul bazelor coloanelor porticului.

Aproximativ în zona mediană a tronsonului vestic, la est de acesta, s-au identificat structuri zidite, care ar putea aparține turnului aflat în prelungirea gangului de intrare.

Traseul fundațiilor turnului este dat de intersecția zidurilor Z11, Z14, Z15, pe direcția est–vest, Z12 și Z35 pe direcția nord–sud (Fig. 23). Turnul are o formă rectangulară³⁰, cu latura lungă pe direcția nord–sud, fiind compartimentat în două încăperi. Zidurile Z14 și Z15 se continuă la estul lui Z12, în forma unor baze de contraforturi.

În prelungirea estică a zidului nordic al corpului C3 a fost descoperit Z23, reprezentând extremitatea nordică a clădirii careu. Perpendicular pe acesta se află Z24, iar paralel Z25 (Fig. 24). Cele trei structuri de zid din piatră de carieră și de râu sunt fundații ale laturilor unei încăperi care era parte din tronsonul nordic al fostului careu. Continuările estice ale zidurilor Z23 și Z25 au fost afectate în vechime de fundația zidului vestic al corpului C1.

Astfel, descoperirile din această zonă ne oferă o imagine parțială asupra clădirilor componente ale careului construit între anii 1720–1743. Se remarcă masivitatea zidurilor de fundație de pe latura sudică, existența cel puțin a unei pivnițe și prezența unui turn, care avea, probabil, și rol de clopotniță, în momentele care necesitau a fi marcate prin atenționări sonore. Tronsonul estic al clădirii careu și, probabil, părți din tronsoanele sudic și nordic au fost afectate la nivelul fundațiilor în momentul construirii corpului C1.

²⁹ Probabil cu ocazia evenimentelor din 1848–1849.

³⁰ Dimensiunile exterioare: 5,50 x 4,65 m.

Figura 17. Secțiunea S1, foto soclu sobă / Area S1, photo: base of a stove.

BOLȚILE SISTEMULUI DE CANALIZARE

Fără a putea fi atribuit vreuneia dintre construcțiile amintite, sistemul de canalizare existent în arealul cercetat a fost identificat prin descoperirea unor structuri boltite. Orientarea acestora sugerează o rețea alcătuită din două tronsoane, dispuse pe direcția est–vest și alte două pe direcția nord–sud (Fig. 1).

Structurile boltite B1-5 au fost identificate în șanțul pentru canalizare practicat pe direcția est–vest, între Clădirea Laboratoarelor și corpul C1.

Bolta B1 (Fig. 25), orientată sud-vest–nord-est, este construită din cărămidă prinsă cu mortar, iar zidul nordic de susținere a bolții este alcătuit din piatră de râu prinsă cu mortar. Partea centrală a extradadosului bolții a fost identificată la -0,40 m³¹, iar săpătura a coborât până la -1,50 m, fără a se fi surprins baza zidului de susținere. Înspre est, bolta B1 a fost afectată de un cămin de vizitare. Bolta a fost străpunsă și de o conductă din metal, care a afectat și bolta B2. Aceasta a fost descoperită pe o direcție perpendiculară cu orientarea bolții B1. Bolta B2 (Fig. 26) este zidită din cărămizi dispuse oblic, iar zidurile de susținere sunt realizate din același tip de cărămidă, aranjată pe asize regulate (Fig. 27). Din cauza căminului de vizitare mai sus menționat, nu s-a putut determina legătura dintre bolțile B1 și B2, deși s-a observat că bolta B2 se continuă spre sud; din motive de securitate, nu s-a încercat pătrunderea în interior. Având aceeași structură de cărămidă, au mai fost identificate bolta B3 și bolta B4, orientate aproximativ est–vest și bolta B5, având un traseu perpendicular pe direcția acestora.

³¹ Adâncimile sunt raportate la nivelul de călcare din momentul săpăturii.

Având traseul perpendicular pe zidul de vest al corpului C2, a fost identificată bolta B6, structură din cărămidă sprijinită pe pereți din piatră, legată cu mortar. La adâncimea de -1,65 m nu a fost surprinsă talpa fundației.

La baza fundației zidului nordic al corpului C4, perpendicular pe acesta, la adâncimea de -3,20 m, a fost descoperită o altă structură boltită din cărămidă, notată bolta B7. Nu s-au observat urme de țesere cu zidul de fundație al corpului C4. Traseul său urmează aceeași orientare cu al bolții B2.

Urmărind orientarea acestor structuri, putem afirma existența unei rețele de canalizare alcătuite din două tronsoane dispuse pe direcția est–vest (bolta B6, respectiv bolta B1, B3, B4) și alte două pe direcția nord–sud (bolta B7, B2, respectiv bolta 5). Nedescoperindu-se o legătură cu clădirile actuale sau cu cele dispărute, nu putem estima perioada în care această rețea de canalizare a fost construită. Având în vedere faptul că bolta B7 pare să fie anterioară corpului C4³², am putea considera sistemul de canalizare ca fiind construit înainte de mijlocul celei de-a doua părți a secolului al XVIII-lea. Nu știm dacă acest sistem deservea clădirile denumite L1 și L2. Dacă luăm în considerare conductele de metal descoperite în interiorul bolților B1 și B2, rezultă că existența acestora a fost cunoscută până la o dată relativ recentă. Din însemnările găsite în arhiva Muzeului de Istorie Aiud (Fig. 28), deducem că acest sistem de canalizare era ramificat și în alte zone ale orașului³³. Probabil că evacuarea se realiza prin devierea pârauului Aiudel. Din descoperirile

³² Fundația zidului nordic al corpului C4 pare să taie structura boltită.

³³ În afară de schițele menționate, amintim legenda urbană referitoare la așa-numitele tunele care ar traversa orașul.

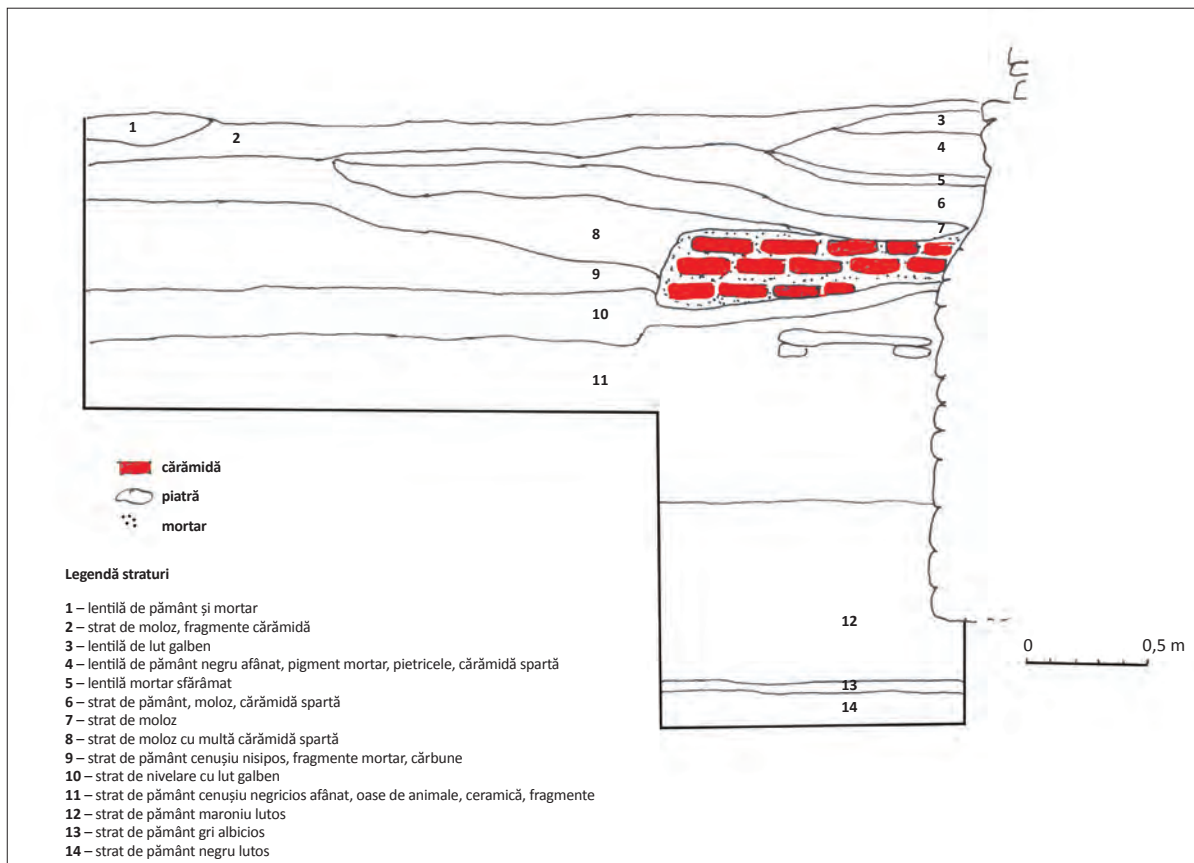

Figura 18. Secțiunea S1, profil nord / Area S1, northern profile.

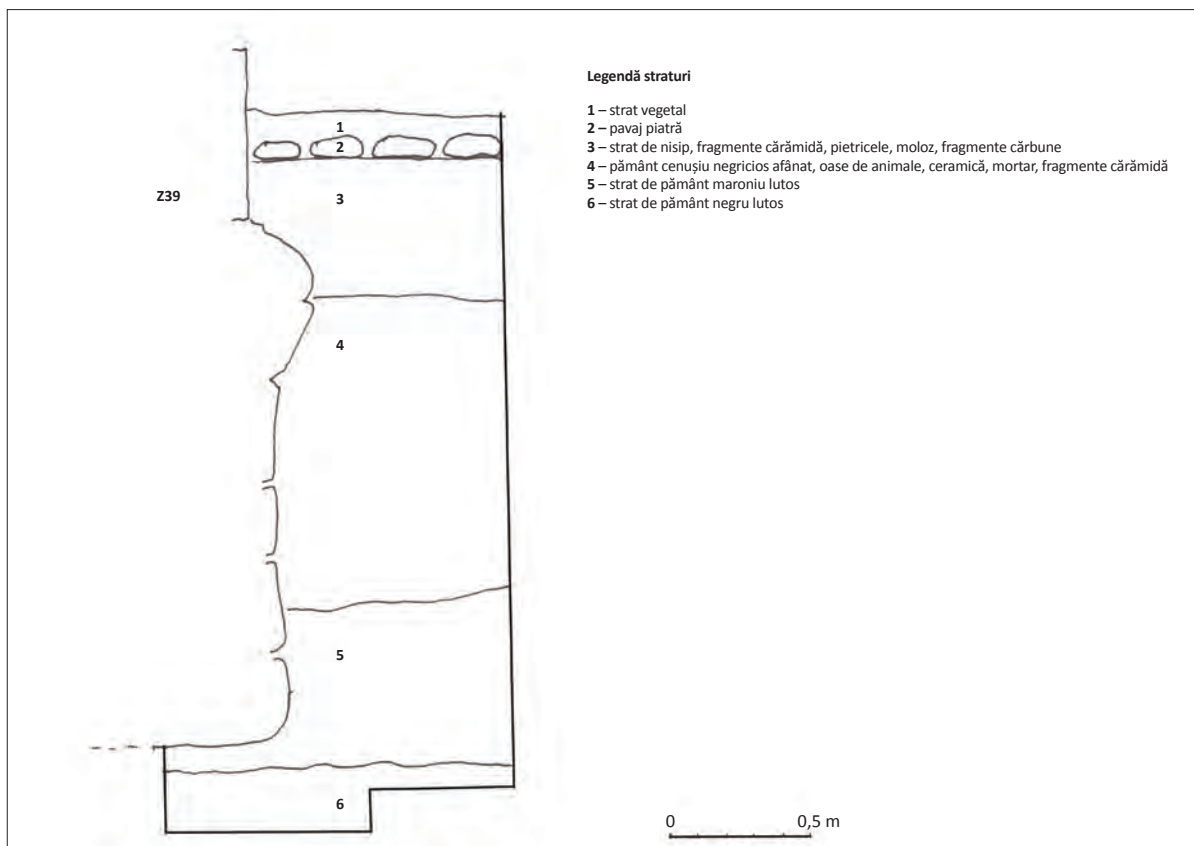

Figura 19. Secțiunea S2, profil nord / Area S2, northern profile.

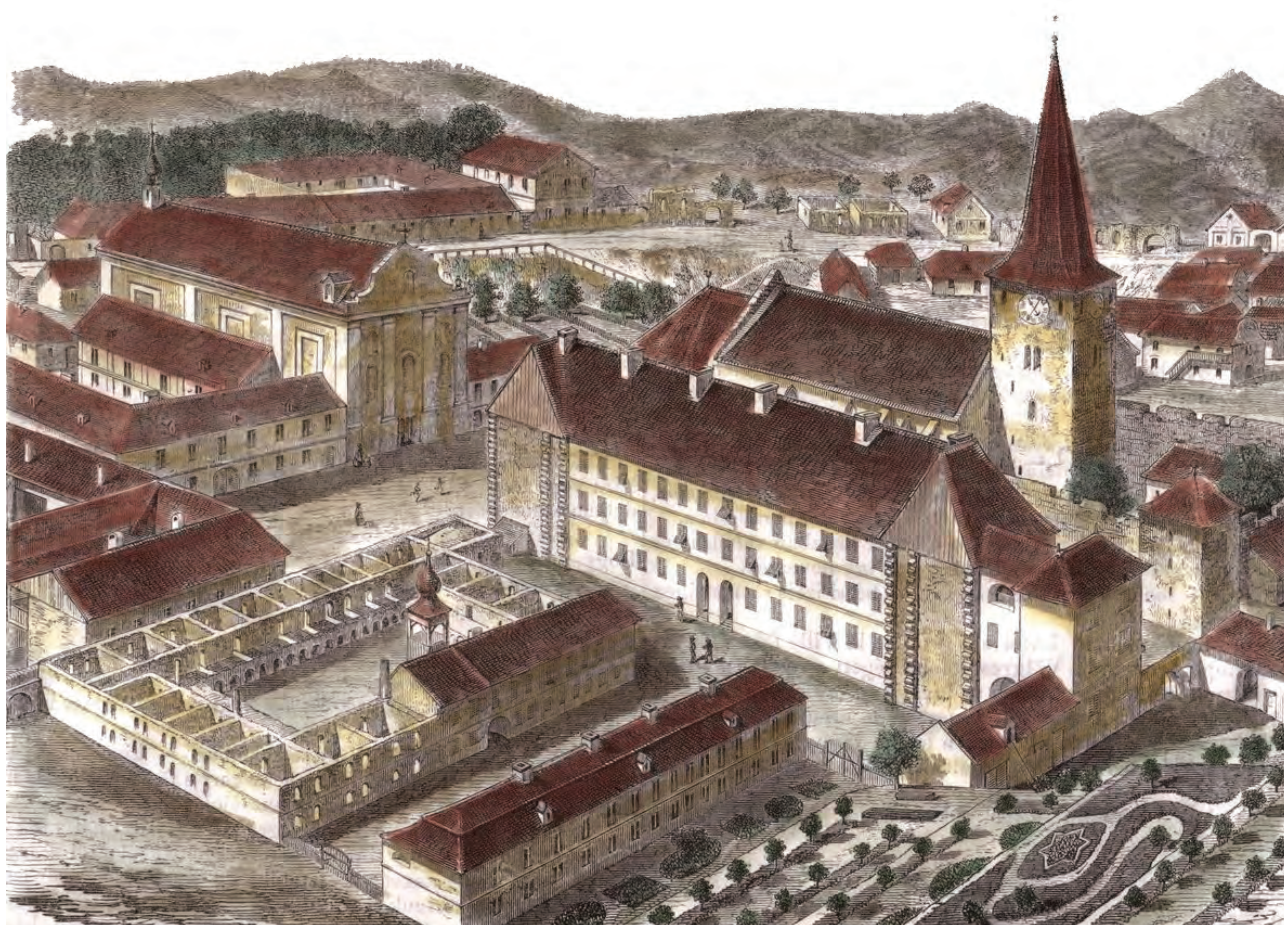

Figura 20. Imagine din 1858 / Image from 1858.

anterioare, reiese că în zona centrală a orașului exista și un sistem de aducțiune a apei, alcătuit din conducte de lemn. Arhiva Muzeului de Istorie Aiud păstrează imagini ale unui tronson alcătuit din astfel de conducte, descoperit pe strada Avram Iancu³⁴ (Fig. 29). Acestea erau fixate la capete cu manșoane de metal (Fig. 30). Analogii au fost descoperite la Sibiu, Piața Mare, fiind încadrate cronologic cel mai devreme la sfârșitul secolului al XVI-lea³⁵.

STRUCTURA CORPULUI C1

Date privind structura corpului C1 au fost obținute cu ocazia executării șanțurilor pentru dren. Pe latura de nord nu au fost descoperite complexe arheologice. Fundația dezvelită a zidului este alcătuită din asize regulate din piatră și cărămidă (Fig. 31). Adâncimea șanțului de dren a fost de 1,40 m.

Lucrările de săpătură pentru drenul de pe latura estică a corpului C1 au început din colțul nord-estic al clădirii, continuând spre sud. Șanțul a avut o lățime medie de 1,00 m. În zona rezaliturii nordic, adâncimea

medie atinsă a fost de 1,00 m. Între rezalitul nordic și rezalitul central, adâncimea a fost de 4,00 m. În zona rezaliturii central, adâncimea atinsă a fost de 1,30 m, la fel ca în zona dintre rezalitul central și cel sudic. Au fost recuperate fragmente ceramice moderne, un fragment de pipă de lut databilă în secolul al XIX-lea și un fragment dintr-un ancadrament de piatră. În zona rezaliturii sudic, adâncimea atinsă a fost de 1,20 m. La adâncimea de 1,05 m a fost surprins decroșul fundației. Acesta pornește de la 4,40 m spre nord, raportat la colțul sudic al rezaliturii, atingând o lățime de 0,15 m în colțul nordic. Dacă luăm în considerare nivelul decroșului ca aflându-se aproximativ pe nivelul de călcare de la momentul construcției, reiese că stratul de depuneri în perioada cuprinsă între începutul secolului al XIX-lea și perioada actuală este de aproximativ 1,00 m.

Structurile de zid descoperite pe latura de vest a corpului C1 sunt următoarele: trei contraforți, denumiți contrafort 1, contrafort 2 și contrafort 3, precum și segmente ale zidurilor Z23 și Z25 (Fig. 32).

Contrafortul 1³⁶ (Fig. 33) este zidit, la fel ca și zidul vestic al corpului C1, din asize regulate de piatră

³⁴ Nu există referințe privind contextul descoperirii.

³⁵ Urduzia, Pinter 2008, p. 245.

³⁶ Păstrat doar parțial la nivelul elevației, la fel ca în cazul celorlalți doi contraforți.

Figura 21. Foto Z7, detaliu constructiv / Photo of wall Z7, constructive detail.

Figura 22. Foto pivnița P3, segment păstrat / Photo of cellar P3, segment preserved.

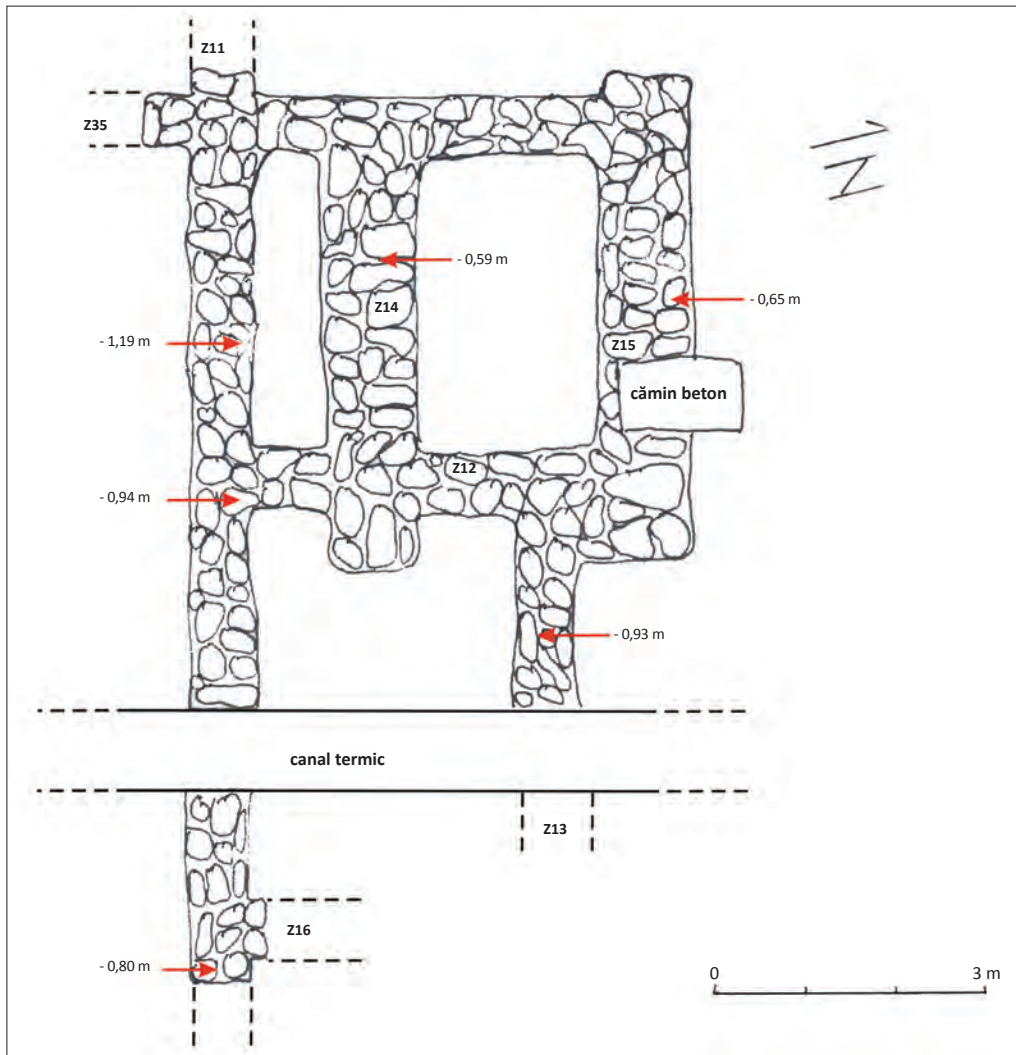

Figura 23. Turn-clopotniță, plan / The bell tower, ground plan.

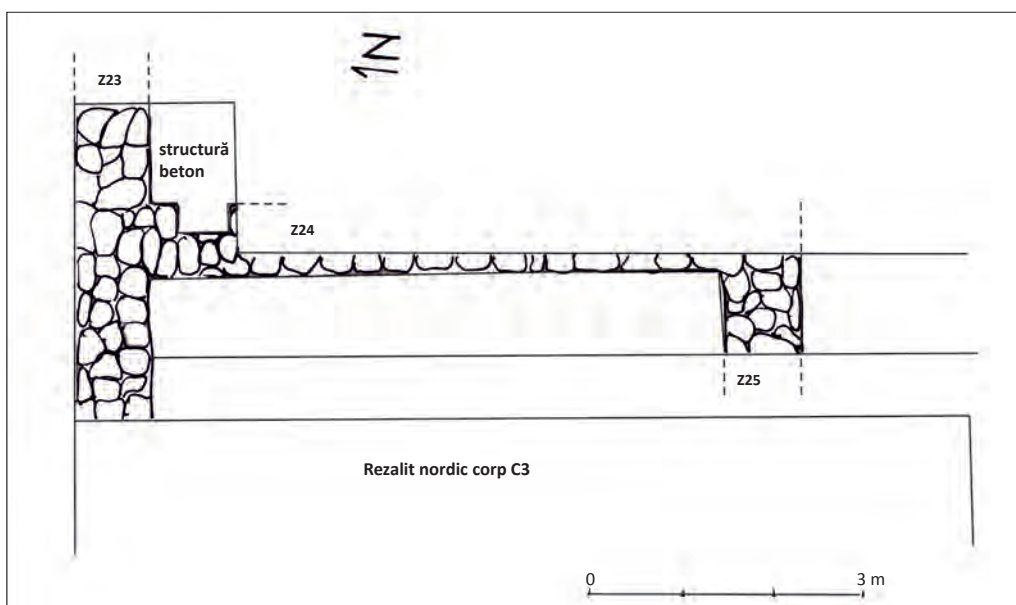

Figura 24. Structuri dezvelite ale părții nordice a clădirii careu, plan / Structures visible of the northern part of the square building, ground plan.

Figura 25. Foto extrados bolta B1 / Photo of the upper part of vault B1.

Figura 26. Foto secțiune bolta B2 / Photo: excavation area of vault B2.

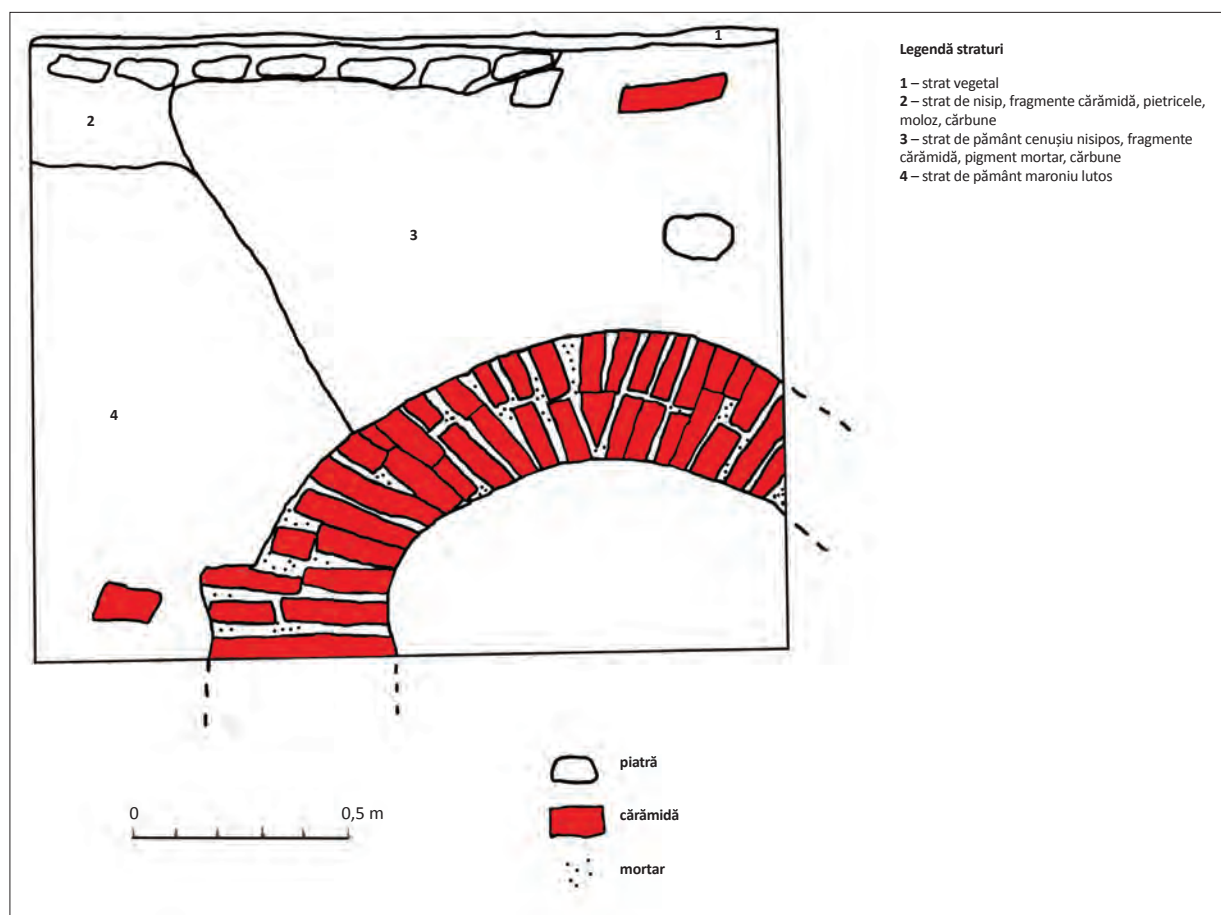

Figura 27. Profilul bolții B2 / Section through vault B2.

și cărămidă. În fundație, cele două structuri se țes, iar în elevație, contrafortul este înglobat în zidul vestic al corpului C1, fără a se țese efectiv. A fost dezvelit până la -1,40 m, neputându-se astfel stabili corelații privind bazele fundațiilor. Orientarea contrafortului este est-vest, partea vestică a bazei acestuia intrând în malul vestic al șanțului de dren.

Contrafortul 2 prezintă aceleași caracteristici, excepție făcând baza acestuia, care are o lățime mai mare decât elevația. Este flancat de Z25 la sud și de Z28 la nord (Fig. 34).

Ca amplasare, cei doi contraforți corespund cu profilaturile³⁷ practicate în elevația zidului vestic al corpului

³⁷ Este vorba despre două șiruri verticale, având în componență elemente în relief dispuse în sistemul „dinți de lup”.

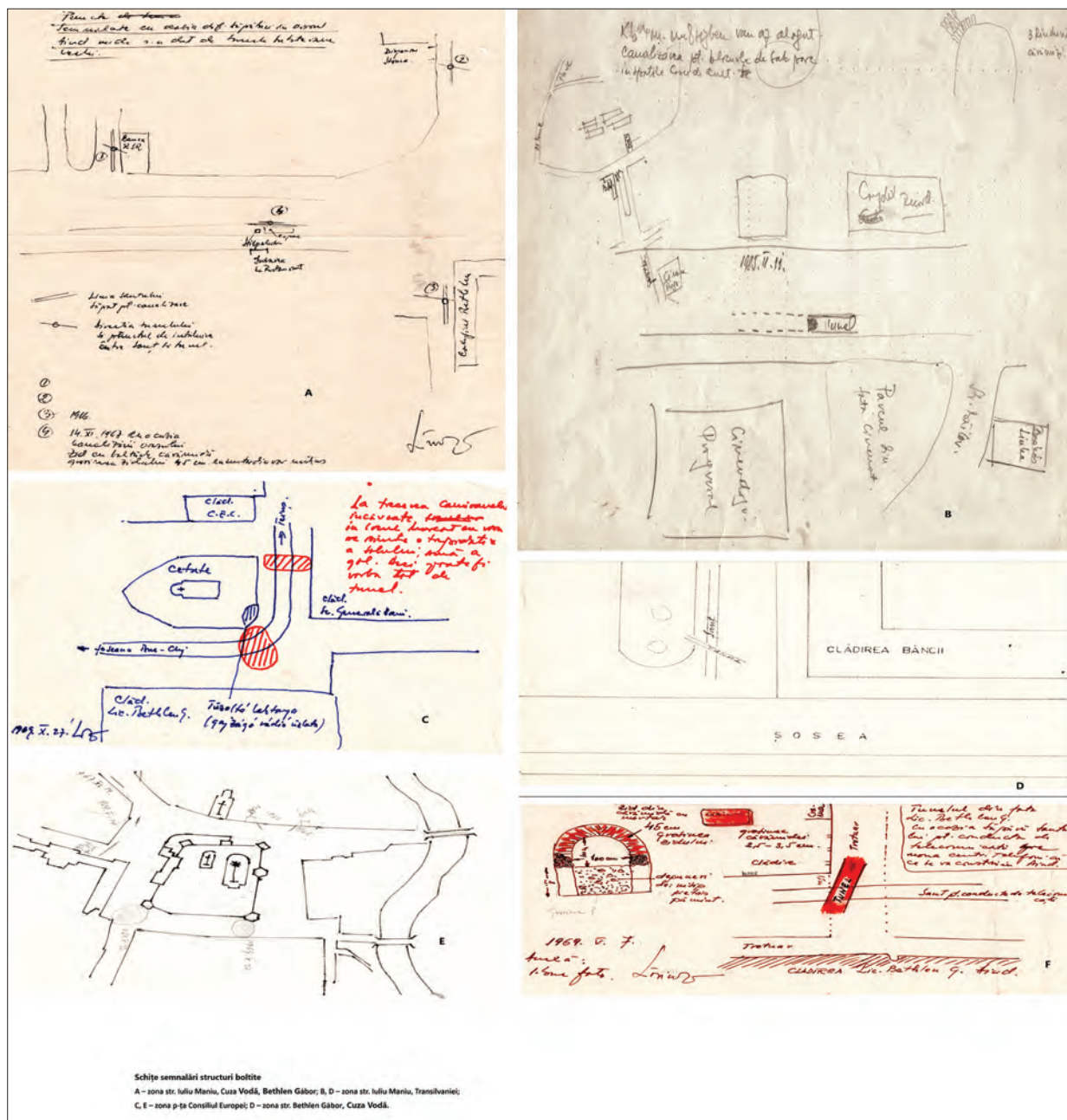

Figura 28. Schițe ale punctelor din zona centrală a orașului în care au fost descoperite structuri boltite / Sketch of the findspots in the central area of the city where vaulted structures were discovered.

C1, profilaturi care, probabil, aveau rolul de a face legătura cu un eventual corp de clădire, care urma a fi amplasat perpendicular pe partea de nord a laturii vestice a corpului C1, elemente cu destinația de a facilita țeserea. Având în vedere că, la nivel de fundație, ceea ce am numit contraforții 1 și 2 se continuă sub profilul vestic, există și posibilitatea să fie vorba de două ziduri ale unei eventuale anexe.

De mici dimensiuni, contrafortul 3 este alcătuit din piatră de carieră și de râu și cărămidă, prinse cu mortar.

Existența contraforților doar pe segmentul nordic al laturii vestice a corpului C1 ne face să considerăm că acestea nu au avut neapărat scopul de sprijin al zidului respectiv.

Având în vedere profilatura fațadei clădirii pe acest segment, probabil că intenția constructorilor a fost de a uni corpul C3 cu corpul C1, contraforții, ca și profilatura fațadei, având doar un rol de asigurare a unei mai bune îmbinări.

DIVERSE STRUCTURI DE ZID

O serie de structuri zidite au fost observate în diferite puncte ale arealului cercetat, însă nu au fost obținute suficiente informații pentru a le relaționa.

Figura 29. Str. Avram Iancu, conducte de aducțiune a apei, din lemn (fotografie de arhivă) / Avram Iancu Street, wooden water supply pipes (archive photo).

Figura 30. Detaliu conductă lemn (fotografie de arhivă) / Wooden pipe detail (archive photo).

Figura 31. Foto latură nordică corp C1, fundație dezvelită / Photo: northern side of building C1, the uncovered foundation.

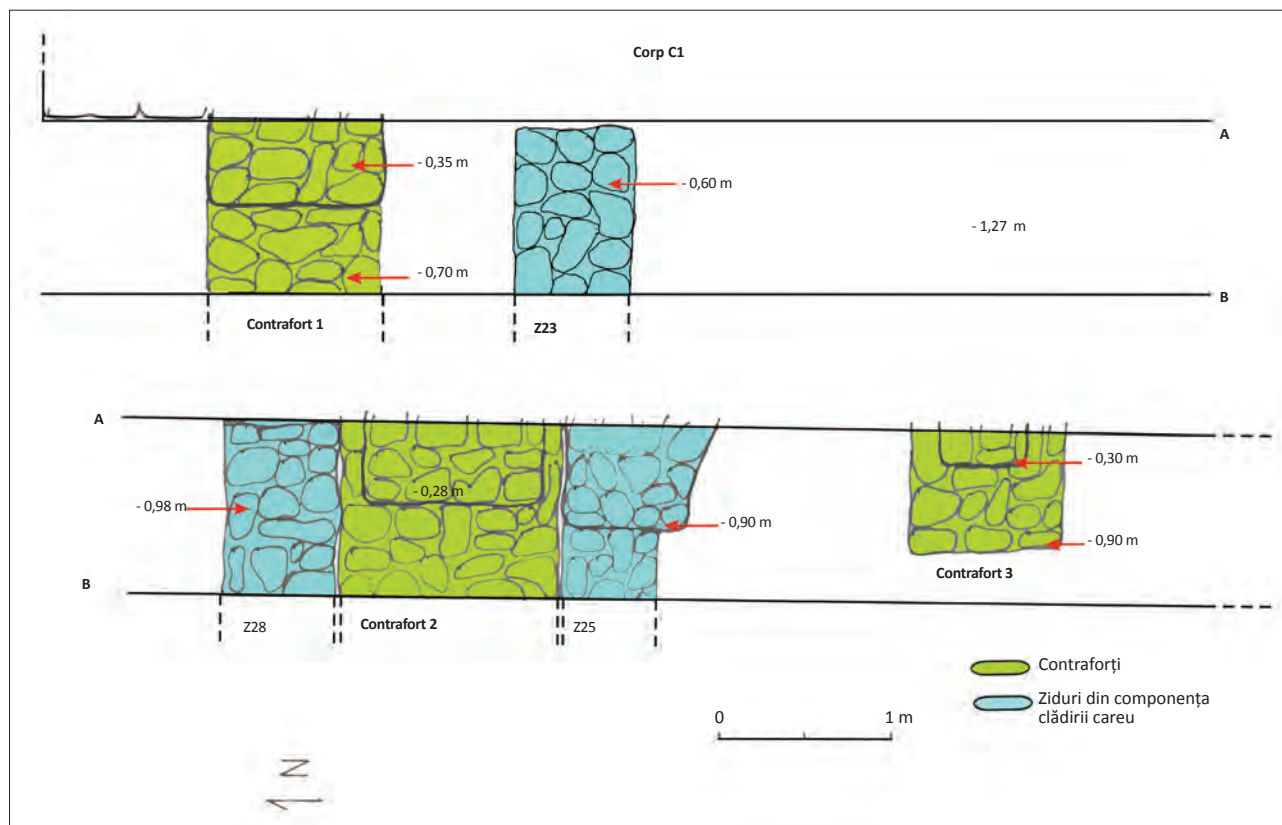

Figura 32. Structuri ale zidului de vest al corp C1, partea nordică, plan / Structures of the western wall of building C1, northern side, ground plan.

La vest de Corpul C4 au fost descoperite zidurile notate cu Z1, Z20, Z21, Z22 și Z34, iar în curtea din fața cantinei structurile de zid notate cu Z18 și Z19 (Fig. 1).

Structura de zid Z1, orientată est-vest, a fost surprinsă parțial și este alcătuită din piatră de râu și de carieră și bucăți de cărămidă, prinse cu mortar (Fig. 35). Deasupra structurii de zid, a fost găsită o pipă de lut din secolul al XIX-lea (Fig. 42/3).

Structura de zid Z20, identificată la vest de colțul de sud-vest al corpului C4, pe direcția est-vest, era, probabil, fundația unui gard. Paralel cu aceasta, a apărut Z21 care, împreună cu Z22, sugerează existența unei clădiri la vest de corpul C4.

Cu ocazia lărgirii căii de acces la vest de corpul C4, a fost descoperită o structură de zid din piatră de carieră prinsă cu mortar, Z34 (Fig. 36). Traiectul lui Z34 este paralel cu zidul vestic al corpului C4. Este posibil să avem de-a face cu un zid de incintă. Nu s-a putut identifica existența unei legături cu Z20, dar există probabilitatea să fi făcut corp comun. De asemenea, nu este exclus ca Z34 să fie un zid de terasament, menit să susțină spațiile amenajate sub formă de grădină (Fig. 20).

Structurile de zid Z18 și Z19, alcătuite din piatră de râu, piatră de carieră și cărămidă, surprinse în curtea din fața actualei cantine, erau, probabil, fundațiile laturilor de vest, respectiv est, ale unei clădiri, al cărei nivel de construcție a fost identificat la -1,25 m, suprapunând groapa G3.

Perpendicular pe fundația zidului nordic al corpului C2, fără a se țese cu aceasta, a fost dezvelit Z33. Partea lui superioară se află la -1,00 m, iar limita inferioară la -1,85 m.

GROPILE MENAJERE (G1, G3) ȘI GROAPA DE VAR (G2)

Groapa menajeră G1, identificată la o adâncime de -1,25 m, avea o umplutură constând din pământ afânat, fragmente de cărbune, fragmente de cărămidă, fragmente de ceramică (Fig. 37).

Groapa de var G2, cu o deschidere de 2,50 m în partea superioară și 0,90 m în partea inferioară, s-a conturat, începând de la -0,80 m, în profilul sudic al tronsonului de canalizare est-vest practicat lângă trotuarul alipit de corpul C2³⁸. Stratul de var este prezent doar pe fundul și lateralele sale (Fig. 38).

³⁸ Stratigrafia pe acest profil este următoarea, de sus în jos: 1. asfalt actual (5–6 cm); 2. pavaj din piatră de râu (8 cm); 3. nivel de construcție al C2 (65 cm); 4. nivel de locuire – pământ negru, oase de animale, ceramică, fragmente cărămidă, urme de arsură (32 cm); 5. nivel de construcție – moloz, pietriș, probabil nivelul de construcție al C3 (14 cm); 6. nivel de locuire – pământ negru, fragmente cărbune, ceramică (16 cm); 7. strat de prundiș, posibil o amenajare a unei căi de acces (30 cm); 8. pământ negru lutos, arsură, ceramică, oase animale (până la -1,95 m, adâncimea până la care a fost săpat tronsonul pentru canalizare). G3 taie straturile 3–7.

Figura 33. Latura de vest a corp C1, foto contrafort 1 / Western side of building C1, photo of counterfort 1.

Figura 34. Latura de vest a corp C1, foto contrafort 2, zidurile Z25 și Z28 / Western side of building C1, photo of counterfort 2, walls Z25 and Z28.

Figura 35. Latura sudică a segmentului de zid Z1 / Southern side of the wall segment Z1.

Figura 36. Vestul clădirii corp C4, foto conturare segment din Z34 / Western part of building C4, photo taken at the observation of a segment of wall Z34.

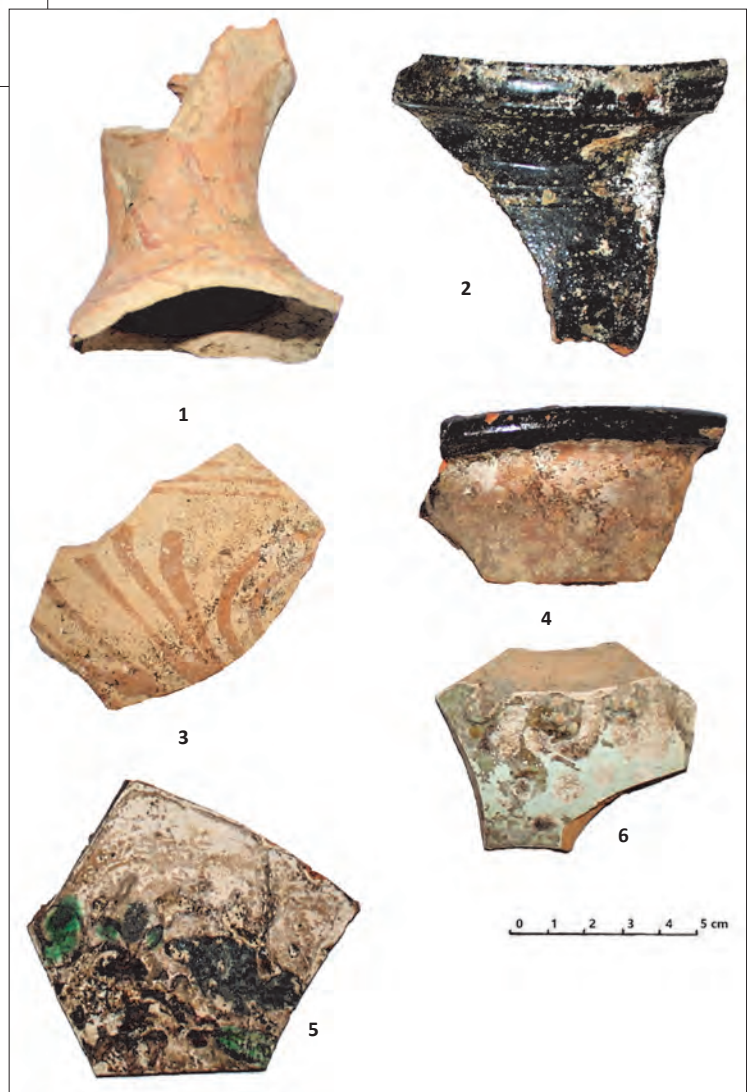
Figura 37. Foto profil vestic al gropii G1 până la adâncimea la care s-a executat șanțul de introducere a rețelei de apă / Photo of the western profile of pit G1 at the depth of the water supply system.

Figura 38. Foto profil sudic al gropii G2 / Photo of the southern profile of pit G2.

Figura 39. Ceramică din sec. XVI–XVII / Pottery from the 16th–17th centuries.

Figura 40. Ceramică din sec. XVII–XIX / Pottery from the 17th–19th centuries.

Figura 41. Cahle, sec. XVI–XVIII / Tiles, 16th–18th centuries.

Groapa menajeră G3, conturată la -1,40 m, a fost investigată până la adâncimea de 1,80 m. Umplutura gropii consta din urme de arsură, zgură, fragmente de piese din fier și fragmente ceramice.

Gropile menajere G1 și G3 pot fi atribuite nivelului medieval târziu de locuire a zonei, nivel care a fost suprapus și străpuns de clădirile colegiului, ocazie cu care a fost deschisă groapa de var G2, cel mai probabil în contextul ridicării corpului C2. Gropile stâlpilor de susținere a schelei de construcție a acestui corp, căptușite cu piatră, au fost identificate pe tronsonul deschis lângă trotuarul alipit corpului C2, având încă resturi de lemn și fiind suprapuse de un strat gros de cărămizi sfărâmate.

AMENAJĂRI ALE CURȚII INTERIOARE

La est de corpul C4 a fost surprinsă o porțiune dintr-un pavaj din piatră de râu, așezată pe un pat de nisip, având o grosime de 0,20 m. Amplasat aproximativ pe axa formată între mijlocul laturii estice a corpului C4 și gangul de intrare al Clădirii careu, este posibil ca acest pavaj să fi fost un trotuar care facilita accesul pietonal între cele două clădiri. Amenajările de același gen identificate în alte zone³⁹ sunt ulterioare, apărând imediat sub stratul vegetal sau sub stratul de asfalt cu care era pavată curtea interioară la momentul în care au fost executate lucrările de reabilitare.

³⁹ În profilul nordic al S 2, în zona G3, dar și la sud de Z1.

Figura 42. Pipe de lut, sec. XIX / Clay pipes, 19th century.

INVENTAR

Inventarul descoperit în urma lucrărilor de supraveghere a fost destul de sărac și oarecum lipsit de varietate. Dintre vasele ceramice neornamentate, amintim tipul de oală de lut cu fund drept și corpul bombat (Fig. 39/1), fragmente de capac de oală cu buton (Fig. 39/2), pe care le-am încadrat cronologic în secolele XVI–XVII, fiind în asocieri cu fragmente de cahle databile în același interval.

Alături de acestea, au fost descoperite fragmente ceramice, un gât și un perete de ulcior cu decor angobat (Fig. 40/1, 3), un fund de farfurie decorat în tehnica marmorării (Fig. 40/6), buze de oale smălțuite (Fig. 40/2, 4) și un fragment de perete de vas decorat cu angobă și

ornamente vegetale în relief (Fig. 40/5). Ca încadrare cronologică, neavând un context destul de clar, nu putem oferi decât un interval larg de timp, respectiv secolele XVII–XIX.

Fragmentele de cahle descoperite corespund tipului decorat cu tapet cu arce legate și rozete⁴⁰ (Fig. 41/3, 5), tapet cu arce suprapuse și motive vegetale stilizate, care alternează cu motive geometrice⁴¹, tratat cu mică pe avers (Fig. 41/4), tapet cu arce înnodate și smalt verde⁴² (Fig. 41/1), datate în secolul al XVII-lea; a fost descoperit și un fragment de cahlă de coronament traforată, având

⁴⁰ Analogii la Marcu Istrate 2004, pl. 2, A, nr. 19.

⁴¹ Analogii la Marcu Istrate 2004, pl. 20, nr. 23.

⁴² Analogii la Marcu Istrate 2004, pl. 80, nr. 224.

Figura 43. Piese din fier / Iron artefacts.

Figura 44. Piese de inventar special / Special inventory pieces.

ca decor motive gotice și smalt verde⁴³ (Fig. 41/2), datat în secolul al XVI-lea.

Pipele de lut, întregi sau fragmentare (Fig. 42) se datează în secolul al XIX-lea⁴⁴. De remarcat un fragment de pipă (Fig. 42/4), care are aplicată pe gambă o șampilă în cartuș rectangular: *Batiz*.

Dintre piesele de metal, amintim un vârf de sulită fragmentar (Fig. 43/1) și un pinten fragmentar (Fig. 43/3), aflate în stare avansată de degradare, fapt care împiedică o posibilă datare, și un fragment de potcoavă din fier forjat, cu două caiele păstrate (Fig. 43/2), pentru care au fost găsite analogii în secolele XV–XVII⁴⁵.

Din categoria inventar special (Fig. 44) fac parte trei nasturi și o monedă de 3 Kreutzer din anul 1800 (Fig. 44/3). Nasturele globular cu decor canelat torsadat (Fig. 44/1) poate fi încadrat cronologic în secolele XV–XVI⁴⁶, iar nasturele decorat pe avers cu vulturul bicefal (Fig. 44/4) se încadrează, având în vedere decorul, în secolele XIX–XX.

CONCLUZII

Analizând situația structurilor de zid descoperite (Fig. 1), putem avea o imagine asupra evoluției aproximative a construcțiilor în zonă. Fiind vorba despre o supraveghere arheologică, nu putem trage concluzii definitive, dar, cu toate acestea, credem că ipotezele emise sunt sustenabile.

Astfel, la sud și în zona mediană a laturii vestice a corpului C1 au fost descoperite două construcții anterioare corpurilor actualmente componente ale colegiului. În fapt, având în vedere că transferul colegiului de la Alba Iulia la Aiud s-a făcut în anul 1662, aceste clădiri fie erau pe atunci funcționale, fie deja demolate, deci sunt anterioare primei jumătăți a secolului al XVII-lea. Fără a elimina ipoteza conform căreia cele două edificii ar fi părți componente ale aceleiași construcții, în stadiul actual al cercetărilor, ne referim la locuința L1 și locuința L2. Prima, aflată la sud, a fost dezvelită pe o lungime de 16 m și o lățime de 7,50 m, latura lungă fiind dispusă est–vest; a doua a fost descoperită pe o lungime de 13 m și o lățime de 8 m, latura lungă fiind dispusă nord–sud. Ambele construcții prezintă ziduri de fundare din piatră prinsă cu mortar și porțiuni de pavaj din cărămidă la nivelul de călcare. De asemenea, la ambele a fost semnalată prezența pivnițelor, două la locuința L1 și una la locuința L2. Este posibil ca gropile menajere descoperite să fie contemporane perioadei de funcționare a acestor construcții.

Structurile de zid aparținând clădirii careu, datate în perioada 1720–1743, ne oferă imaginea unei construcții masive, cu fundații din piatră prinsă cu mortar, care

dispunea de o pivniță și un turn aflat în zona mediană a tronsonului vestic, pe latura estică, deci în interiorul careului. Pe direcția nord–sud avea o lungime de 61,50 m, iar pe direcția est–vest a fost identificat pe distanța de 28,50 m, spre est părțile de clădire fiind intersectate și înglobate sau distruse de fundațiile corpului C1. Un semn de întrebare îl reprezintă Z11, acesta fiind comun atât locuinței L1, cât și turnului. De asemenea, privitor la turn, zidul nordic al acestuia se află pe traseul lui Z35, dar nu a fost surprinsă continuarea traseului, la fel cum nu a fost nici spre corpul C3. Este posibil să avem de-a face cu o refolosire a unora dintre structurile zidite. În ceea ce privește corpul C3, au fost evidențiate două faze de construcție. Intenția, rămasă doar în fază de proiect, de a uni corpul C3 cu corpul C1, reiese din prezența celor trei contraforți dispuși în extremitatea nordică a laturii vestice a corpului C3, precum și a profilaturii zidului în acea zonă.

Lucrările de supraveghere au scos la iveală și părți ale unui sistem de canalizare, alcătuit din bolți din cărămidă prinsă cu mortar, dispus pe două direcții. Presupunem că tronsoanele descoperite formau o rețea. Pe direcția est–vest, la sud de corpul C4 și tronsonul sudic al clădirii careu, între bolta B1 și bolta B5, a fost descoperit un tronson cu o lungime de 66 m. Perpendicular pe acesta, sunt tronsoanele din care fac parte bolta B2 și bolta B5, distanța dintre acestea fiind de 54 m. Există posibilitatea ca bolta B7, aflată la nord de corpul C4 să comunice cu bolta B2. În paralel, pe direcția est–vest, la o distanță de 21 m se află un al doilea tronson, din acesta făcând parte bolta B6. Nu au fost descoperite suficiente indicii care să ne permită atribuirea acestui sistem de canalizare uneia dintre clădiri. Având în vedere faptul că bolta B1 este dispusă pe un aliniament ce pornește de la vest de corpul C4 și mult în vestul clădirii careu, iar bolta B7 este dispusă la nord de corpul C4, fiind probabil secționată de către fundațiile acestuia, considerăm că sistemul de canalizare nu a fost menit să deservească aceste clădiri, el fiind construit anterior, deci înainte de secolul al XVIII-lea.

O serie de structuri zidite dezvelite atestă existența a încă două clădiri, situate una între clădirea Kos și cantină, laturile sale fiind date de Z18 și Z19, iar cealaltă la vest de corpul C4, Z21 și Z22 fiind părți componente ale acesteia. Din această ultimă construcție s-ar putea să fi făcut parte și Z34 și probabil chiar Z20, ziduri pe care inițial le-am considerat ca fiind ziduri de incintă/împrejmuire. Datele insuficiente rezultate în urma lucrărilor de supraveghere nu ne permit o încadrare cronologică a acestora. Având în vedere faptul că în imaginile din secolul al XIX-lea nu regăsim aceste clădiri, considerăm că ele sunt anterioare acestei perioade.

BIBLIOGRAFIE

- DIR.XIII.C.II – ***, *Documente privind Istoria României. Veacul XIII, C, Transilvania*, vol. II, (1251–1300), București, 1952.
- Albu 1944 – N. Albu *Istoria învățământului în Transilvania până la 1800*, Biblioteca Institutului de Istorie Națională 16, Blaj, 1944.
- Almásy 1832 – F. Almásy, *A bölts fejedelem és Haza attya*, vol. I, Nagynyed, 1832.

⁴³ Analogii la Marcu Istrate 2004, pl. 88, nr. 34.

⁴⁴ Analogii la Gruia 2012, p. 259–280, fig. 5, 6.

⁴⁵ <http://clasate.cimec.ro/detalii.asp?tit=potcoava--fragment-de-potcoava&k=4B74F8B81355441AAF4B678E1B9ADAC2> (accesat 07.12.2021). Piesa aparține Muzeului Brukenthal Sibiu, având numărul de inventar M 8747/3.

⁴⁶ Analogii <http://clasate.cimec.ro/detalii.asp?k=A463D44F15E84698A47198AA35C6103E> (accesat 07.12.2021). Piesa aparține Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, având numărul de inventar N 1057.

- Benkő 1793 – F. Benkő, *Parnasusi időtöltés 1790, Elso darab, Görog régiségek azoknak a kik szeretik*, Sibiu, 1793.
- Dankanits 1960 – Á. Dankanits, *A régi enyedi nyomda kiadványainak jegyzéke* în *Nyelv és Irodalomtudományi közlemények*, Cluj, 1960, p. 150–158.
- Dumitrache 1978 – M. Dumitrache, *Un sistem de fundare necunoscut descoperit la incinta Cetății Aiudului*, RMM.MIA 47(2), 1978, p. 45–54.
- Gruia 2012 – A.-M. Gruia, *Pipele de la Reghin*, Apulum 49, seria Historia & Patrimonium, 2012, p. 259–280.
- Hegyí 1903 – J. Hegyí, *Hazánk történelmi nevezetességi helyei és meglévő műemlékei*, Gyöngyös, 1903.
- Kapitány-Horvát 2016 – Z. Kapitány-Horvát, *A víz szalad, a kö marad*, în *A Nagyenyedi főnixmadár, Adalékok a Bethlen Gábor kollégium történetéhez*, Bethlen Gábor Alapítvány, Nagyenyed, 2016, p. 31–65.
- Lupaș-Vlasiu 1945 – M. Lupaș-Vlasiu, *Aspecte din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1945.
- Marcu Istrate 2004 – D. Marcu Istrate, *Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700*, Biblioteca Muzeului Bistrița, Seria Historica, Bistrița, 2004.
- Maszák 1858 – H. Maszák, *A nagy-enyedi főiskola*, în *Vasárnapi Ujság*, Pesta, 4 aprilie 1858, p. 161.
- Moga, Ciugudean 1995 – V. Moga, H. Ciugudean, *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Bibliotheca Musei Apulensis, Alba Iulia, 1995.
- Oprîș 1994 – I. Oprîș, *Istoria muzeelor din România*, București, 1994.
- Radosav 2016 – D. Radosav, *Cultura românească din Transilvania în secolul al XVII-lea*, în: I.-A. Pop, Th. Năgler, A. Magyari, *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), ediția a III-a, Deva, 2016, p. 311–328.
- Scrobotă, Gherman 2021 – V. P. Scrobotă, E. Gherman, *Cercetări de supraveghere arheologică la obiectivul colegiul „Bethlen Gábor” din municipiul Aiud, jud. Alba. Campania 2012*, Revista Arheologică SN 17(1), 2021, p. 99–112.
- Szilády 1926 – Z. Szilády, *Az első Magyar museum. A Bethlen-kollégium gyűjteményei*, în: *Nagyenyedi album*, Budapesta, 1926, p. 211–225.
- Urduzia, Pinter 2008 – C. Urduzia, Z. K. Pinter, *Vechi piese de mobilier urban din Piața Mare Sibiu*, Brukenthal. Acta Musei 3(1), 2008, p. 243–262.